

Łukasz Menart, Małgorzata Juchniewicz

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

KONKURENCYJNOŚĆ EKSPORTU POLSKIEGO PRZEMYSŁU MIĘSNEGO NA TLE UE-15

1. Wstęp

Przystąpienie Polski do struktur Unii Europejskiej postawiło przed polskim agrobiznesem zarówno szanse, jak i wyzwania. Zniesienie barier celnych, objęcie naszego kraju Wspólną Polityką Rolną, ale i konieczność dostosowań produkcji do wymogów unijnych staje się ostatecznym sprawdzianem poziomu konkurencyjności polskich artykułów rolno-spożywczych (w tym także przetworów mięsnych) i ich szans funkcjonowania na rynkach europejskich i światowych. W latach 2002-2004 w przemyśle mięsnym przyspieszeniu uległy procesy dostosowawcze do integracji z UE. Zaowocowało to wzrostem liczby zakładów spełniających unijne wymagania oraz znacznym upowszechnieniem wiedzy o standardach, procedurach i jakości [Urban 2005, s. 241]. Wyniki ekonomiczno-finance przedsiębiorstw tego sektora ulegają systematycznej poprawie – zwiększają się obroty, poziom zysku i rentowność [Drożdż 2005, s. 7]. Poziom globalizacji polskiego przemysłu mięsnego jest stosunkowo niski, jednak po przystąpieniu do UE zainteresowanie ze strony korporacji transnarodowych wyraźnie wzrosło [Chechelski 2005, s. 35]. Rozwija się także handel zagraniczny artykułami rolno-spożywczymi, który w 2003 r. po raz pierwszy od 1992 r. osiągnął dodatnie saldo. W 2004 r. wzrosło ono blisko dwukrotnie w stosunku do 2003 r. [Seremak-Bulge, Rowiński 2005, s. 13; Rowiński, Wigier 2004, s. 42]. Wszystkie wymienione wyniki i tendencje oraz fakt przynależności Polski do UE stawiają przed polskim przemysłem mięsnym ogromną szansę rozwoju i nabierania coraz większego znaczenia na rynkach całego świata.

2. Metodologia

W artykule analizowano dane dotyczące przemysłu mięsnego w ujęciu zgodnym z Polską Klasyfikacją Działalności – 15.13A – Produkcja wyrobów z mięsa. Klasa ta odpowiada kodom 1601, 1602 i 0210 Nomenklatury Scalonej. Używane w pracy kategorie produktów zawierają odpowiednio: Kielbasy (1601) – kielbasy i podobne wyroby z mięsa, podrobów lub krwi, przetwory żywnościowe na bazie tych wyrobów; Przetwory mięsne (1602) – pozostałe mięso, podroby lub krew, przetworzone lub zakonserwowane; Mięso i podroby (0210) – mięso i podroby jadalne, solone, w solance, suszone lub wędzone; jadalne maki i mączki, z mięsa lub podrobów.

Dane wykorzystane w pracy pochodzą ze statystyk Głównego Urzędu Statystycznego (dane dotyczące Polski) oraz Eurostatu (dane dotyczące Unii Europejskiej). Import i eksport ogółem oraz przetworów mięsnych przedstawiono w ujęciu wartościowym (w mln dol.). Zapewniło to porównywalność danych wyrażonych pierwotnie w różnych jednostkach (zł, euro). Przeliczeń dokonano przy użyciu średnich rocznych kursów walutowych publikowanych przez NBP.

Przedmiotem badań był import i eksport Polski oraz krajów UE-15, w ujęciu wartościowym, w latach 2000-2004. Celem artykułu jest analiza i ocena konkurencyjności polskiego przemysłu mięsnego w stosunku do przemysłu mięsnego w UE-15, przy wykorzystaniu następujących wskaźników konkurencyjności opartych na udziale w handlu: wskaźnik penetracji importowej (IPR) – obliczany jako stosunek importu danej grupy towarów do ich konsumpcji rzeczywistej; wskaźnik pokrycia importu eksportem (TCI) – obliczany jako stosunek importu danej grupy towarowej do jej eksportu; indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu (XRCA); indeks relatywnej chłonności importu (MRCA); indeks relatywnej przewagi handlu (RTA); indeks handlu międzygałęziowego (IIT). Szczegółową metodkę obliczania poszczególnych wskaźników konkurencyjności (XRCA, MRCA, RTA i IIT) zaczerpnięto z [Frohberg 2000, s. 224-227].

3. Wyniki badań

Analiza polskiego handlu zagranicznego ogółem w latach 2000-2004 pozwala stwierdzić, że nasz kraj osiągnął w badanym okresie ujemny bilans handlowy. Dotyczy to zarówno wymiany z całym światem, jak i z Unią Europejską (UE-15). Widoczna była jednak trwała tendencja do zmniejszania przewagi importu nad eksportem (tab. 1). W latach 2000-2002 wzrost obu składników wymiany był niewielki i w miarę stabilny. Przełomowym okresem były lata 2003-2004, w których zanotowano znaczny wzrost zarówno przywozu (23% w 2003 r. i 30% w 2004 r.), jak i wywozu towarów (31% w 2003 r. i 38% w 2004 r.) w stosunku do lat poprzednich. Podobnie kształtowała się wymiana z krajami UE-15, w której import

wzrósł w 2003 r. o 22%, a eksport o 31%, w 2004 r. natomiast analogicznie o 45% i 58%. Spowodowało to w efekcie zmniejszenie ujemnego bilansu handlowego z ponad 7 mld dol. (w 2000 r.) do niecałych 2 mld dol. (w 2004 r.). Należy jednak pamiętać, że przy badaniu handlu zagranicznego bardzo istotną rolę odgrywa kurs walutowy, którego zmiany mogą powodować znaczne rozbieżności w otrzymywanych wartościach. Wymiana handlowa ogółem UE-15 w badanym okresie charakteryzowała się niewielkimi wahaniami. We wszystkich latach, z wyjątkiem 2002 r., kraje Wspólnoty osiągnęły ujemny bilans handlowy.

Tabela 1. Handel zagraniczny ogółem Polski i UE-15 (mln dol.)

Wyszczególnienie			Lata				
			2000	2001	2002	2003	2004
Polska	świat	import	48 940,2	50 275,1	55 112,7	68 003,9	88 156,4
		eksport	31 651,3	36 092,2	41 009,8	53 576,9	73 781,2
	UE-15	import	29 950,8	30 865,1	33 998,4	41 573,9	60 110,4
		eksport	22 143,6	24 986,8	28 180,9	36 842,5	58 366,9
UE-15	świat	import	965 185,7	933 951,6	940 668,6	1 225 636,7	1 476 966,8
		eksport	878 338,6	891 161,7	948 364,4	1 209 275,7	1 437 833,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Eurostat i NBP.

Polskę charakteryzuje bardzo wyraźna i znaczna przewaga eksportu nad importem we wszystkich badanych kategoriach produktów (tab. 2). W UE-15 sytuacja była odwrotna, gdyż dodatnie saldo odnotowano jedynie w przypadku wymiany kielbas. Na uwagę zasługuje fakt, iż w badanym okresie w handlu produktami przemysłu mięsnego ogółem Polska zanotowała spadek jedynie w 2001 r. (o 16% w imporcie i 24% w eksporcie), przy jednoczesnym wzroście produkcji. Pozwala to wnioskować o zwiększeniu sprzedaży wewnętrznej w tym roku. Również spadek produkcji w 2003 r. nie przełożył się na zmniejszenie eksportu (wywóz wzrósł o 27%, przy zachowaniu tego samego poziomu importu co w 2002 r.).

Zastanawiający może być jednoczesny wzrost eksportu mierzony w USD i spadek kursu tej waluty. Zjawisko to można tłumaczyć reorientacją polskiego eksportu z rynków wschodnich (rozliczanych w dolarach) na rynki zachodnie (rozliczanych w euro) oraz znaczną aprecjacją euro w stosunku do USD. Przyczyną gwałtownego wzrostu eksportu w 2004 r. (ponad 40%) można upatrywać zarówno w reorientacji na rynki zachodnie, dalszym wzroście wartości euro w stosunku do USD oraz w zwiększeniu polskiej produkcji przemysłu mięsnego.

Analiza poszczególnych kategorii produktów wskazuje, że w 2001 r. nastąpił spadek zarówno importu, jak i eksportu kielbas i przetworów mięsnych. Wzrost wywozu zanotowano jedynie w mało znaczącej kategorii – mięso i podroby. W latach 2002-2003 zanotowano zwiększenie importu kielbas przy jednoczesnym spadku eksportu tego produktu. Odwrotnie przedstawiała się sytuacja w kategorii

Tabela 2. Handel zagraniczny przetworami mięsnymi Polski i UE-15 (mln dol.)

Kraj	Produkt		Lata				
			2000	2001	2002	2003	2004
Polska	kielbasy	import	4,1	3,6	5,2	5,7	7,2
		eksport	38,1	23,4	21,6	13,9	28,4
	przetwory mięsne	import	4,9	4,0	4,4	3,4	2,5
		eksport	75,6	61,3	67,5	99,6	126,3
	mięso i podroby	import	0,7	0,5	0,6	1,1	2,1
		eksport	2,6	3,4	2,0	2,2	8,0
	suma	import	9,8	8,2	10,2	10,2	11,8
		eksport	116,2	88,1	91,1	115,7	162,7
UE-15*	kielbasy	import	48,5	43,9	46,7	59,6	52,9
		eksport	206,7	184,7	180,4	226,9	254,8
	przetwory mięsne	import	799,1	1 127,2	969,9	1 185,4	1 098,2
		eksport	469,4	411,6	413,6	527,2	618,1
	suma	import	847,6	1 171,1	1 016,6	1 245,0	1 151,1
		eksport	676,1	596,3	594,0	754,1	872,9

* dane niepełne – brak danych o kategorii „mięso i podroby”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Eurostat i NBP.

przetworów – nastąpił znaczny spadek importu i wzrost eksportu (nawet o 47% w 2003 r.). Dużym wahaniom ulegała wymiana mięsa i podrobów – zanotowano wysoki wzrost importu tego towaru w 2003 r. i niewielki wzrost eksportu w tym roku, po gwałtownym spadku (o 42%) w 2002 r. Jak wspomniano wcześniej, 2004 r. był okresem gwałtownego wzrostu eksportu – wywóz kielbas zwiększył się o 104%, przetworów mięsnych o 27%, a mięsa i podrobów o 266%.

Wymiana zagraniczna w UE-15 w badanym okresie charakteryzowała się znacznymi wahaniem. Największe zmiany zanotowano w 2001 r. – wzrost importu przetworów mięsnych o 41% oraz o 38% produktów przemysłu mięsnego ogółem, przy jednoczesnym spadku eksportu w obu badanych kategoriach produktów. W 2003 r. zanotowano znaczny wzrost (o blisko 25%) kielbas i przetworów mięsnych zarówno w eksporcie, jak i w imporcie. Zwiększenie wywozu produktów przemysłu mięsnego z UE-15 miało miejsce także w 2004 r. – eksport kielbas wzrósł o 12%, a przetworów o 17% w stosunku do 2003 r., przy jednoczesnym spadku importu o ok. 10% w obu kategoriach produktów.

Konkurencyjność polskiego przemysłu mięsnego w porównaniu z krajami UE-15 została przedstawiona za pomocą wskaźników konkurencyjności międzynarodowej (tab. 3). Wskaźnik penetracji importowej (IPR) powinien przybierać wartości możliwie jak najniższe i takie wartości przybiera on dla ogółu przemysłu mięsnego (obliczony dla wszystkich kategorii produktów) we wszystkich badanych latach. Świadczy to o bardzo małym udziale towarów importowanych w konsumpcji rzeczywistej. Analiza pokrycia importu eksportem uwidacznia niekorzystną tendencję

systematycznego spadku tego wskaźnika w kategorii kielbas w latach 2000-2003. Było to spowodowane przede wszystkim znacznym spadkiem eksportu tych produktów. W 2004 r. widoczna jest zdecydowana poprawa wskaźnika, wynikająca ze wspomnianego wcześniej ponaddwukrotnego wzrostu wywozu kielbas, przy dużo mniej dynamicznym wzroście przywozu tego produktu. Bardziej stabilnie rysowała się sytuacja w przypadku handlu przetworami – zanotowano stały wzrost wskaźnika pokrycia importu eksportem w badanym okresie (z wyjątkiem 2001 r., kiedy to zanotowano minimalny spadek tego wskaźnika). Wskaźnik handlu wewnątrz- międzygałęziowego informuje o tym, w jakim stopniu dany kraj importuje i eksportuje te same towary. Wartości bliższe 0 (jak w przypadku łącznego handlu obydwoma omawianymi produktami) świadczą, iż handel jest międzygałęziowy.

Tabela 3. Wskaźniki międzynarodowej pozycji konkurencyjnej

Wskaźnik	Kategoria produktu	Lata					Pożądane
		2000	2001	2002	2003	2004	
IPR	przemysł mięsny	0,051	0,035	0,036	0,045	0,046	IPR ↓
TCI	kielbasy	921,4	641,1	413,4	245,7	394,0	TCI > 1
	przetwory mięsne	1 539,6	1 523,1	1 544,6	2 926,8	5 064,0	
	łącznie	1 257,0	1 103,8	929,2	1 251,1	1 594,8	
XRCA	kielbasy	5,1	3,1	2,8	1,4	2,2	XRCA > 1
	przetwory mięsne	4,5	3,7	3,8	4,3	4,0	
	łącznie	4,7	3,5	3,5	3,4	3,5	
MRCA	kielbasy	1,681	1,542	1,905	1,715	2,281	MRCA < 1
	przetwory mięsne	0,121	0,066	0,077	0,052	0,038	
	łącznie	0,210	0,122	0,161	0,131	0,141	
RTA	kielbasy	3,4	1,6	0,9	-0,3	-0,1	RTA > 0 XRCA > 1
	przetwory mięsne	4,4	3,6	3,7	4,2	3,9	
	łącznie	4,468	3,390	3,313	3,272	3,318	
IIT	kielbasy	19,6	27,0	39,0	57,8	40,5	
	przetwory mięsne	12,2	12,3	12,2	6,6	3,9	
	łącznie	14,7	16,6	19,4	14,8	11,8	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Eurostat i NBP.

Konkurencyjność eksportu polskiego przemysłu mięsnego najlepiej odzwierciedlają wskaźniki XRCA, MRCA i RTA. Poddając je kompleksowej analizie, należy stwierdzić, że eksport kielbas, w porównaniu z UE-15, stawał się w kolejnych latach coraz mniej konkurencyjny. Zmniejszający się w latach 2000-2002 poziom wskaźnika XRCA (mimo że wciąż korzystny – świadczący o przewadze komparatywnej), przy jednocześnie wysokim poziomie wskaźnika MRCA i dodatnich wartościach RTA, świadczy o wciąż obecnej, lecz malejącej przewadze w handlu tym towarem. W latach 2003-2004 wskaźnik RTM osiągnął wartość ujemną, co przy wartości indeksu MRCA większej od 1 świadczyło o tym, że nasz kraj osiągnął

niekorzyści komparatywne w handlu kielbasami. Głównym powodem takiego stanu był niski poziom importu tej kategorii produktów przez UE-15, która to od 2003 r. stała się głównym odbiorcą polskich produktów przemysłu mięsnego. Zdecydowanie lepiej kształtują się wskaźniki dla kategorii przetworów mięsnych. Indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu (XRCA) utrzymywał się na stałym wysokim poziomie (ok. 4,0) w całym badanym okresie. Wskaźnik MRCA w kolejnych latach przybierał wartości poniżej 0,1 i systematycznie malał, co przy jednocześnie dodatnim wskaźniku RTA dla omawianej kategorii produktów świadczy o bardzo wysokiej jej konkurencyjności. Również analizując oba te produkty łącznie, można wywnioskować, iż cała branża przemysłu mięsnego charakteryzuje się wysoką konkurencyjnością w porównaniu z krajami Unii Europejskiej (UE-15).

4. Podsumowanie

Analiza handlu zagranicznego w latach 2000-2004 dowiodła, że polski przemysł mięsny jest dynamicznie rozwijającym się działem gospodarki. W porównaniu z krajami UE-15 odnotowano w badanym okresie znaczny wzrost eksportu produktów przetwórstwa mięsnego. Momentem przełomowym był 2004 r., w którym Polska przystąpiła do struktur UE, a zatem zostały zniesione bariery celne i inne ograniczenia eksportowe. Zauważyć należy również, iż Polska przez cały badany okres uzyskiwała dodatnie saldo w handlu zagranicznym tymi produktami, a wielkość eksportu przekraczała import nawet kilkunastokrotnie.

Analiza *ex post* konkurencyjności badanego sektora na tle krajów Wspólnoty wykazała, że najbardziej konkurencyjnym produktem przemysłu mięsnego jest kategoria przetworów mięsnych. Mniej korzystne wskaźniki przewagi komparatywnej odnotowano w przypadku kielbas. Łączna ocena obu składników przemysłu mięsnego prowadzi do wniosków o jego wysokiej konkurencyjności z punktu widzenia wymiany międzynarodowej.

Literatura

- Chechelski P., *Zasięg procesów globalizacji w polskim przemyśle spożywczym*, IERiGŻ, Warszawa 2005.
- Drożdż J., *Sytuacja ekonomiczno-finansowa przemysłu spożywczego w latach 2001-2004*, IERiGŻ, Warszawa 2005.
- Frohberg K., *Konkurencyjność polskiego rolnictwa*, [w:] *Strategiczne opcje dla polskiego biznesu w świetle analiz ekonomicznych*, red. E. Majewski, G. Dalton, „Wieś Jutra”, Warszawa 2000.
- Handel Zagraniczny, GUS – wybrane roczniki, Warszawa.
- <http://epp.eurostat.cec.eu.int/> z dnia 2006-01-18.
- Produkcja wyrobów przemysłowych, GUS – wybrane roczniki, Warszawa.

- Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego, GUS – wybrane roczniki, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, GUS – wybrane roczniki, Warszawa
- Rowiński J., Wigier M., *Tendencje w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi*, [w:] *Przemiany przemysłu spożywczego w latach 1988-2003*, red. R. Urban, IERiGŻ, Warszawa 2004.
- Seremak-Bulge J., Rowiński J., *Podsumowanie*, [w:] *Podstawowe rynki rolne w pierwszym roku po integracji Polski z Unią Europejską*, IERiGŻ, Warszawa 2005.
- Urban R., *Polski przemysł spożywczy w Unii Europejskiej – konkurencyjność i szanse rozwojowe*, Roczniki Naukowe SERiA, t. VII, z. 7, „Wieś Jutra”, Warszawa 2005
- www.nbp.pl, Kursy walut, z dnia 2006-01-21.

COMPETITIVENESS OF POLISH MEAT INDUSTRY AGAINST THE BACKGROUND OF UE-15

Summary

The aim of the paper is the appreciation of competitiveness of Polish meat industry against the UE-15 countries from 2000 till 2004. The study concerns three types of products which belong to meat industry. To analyse them the author uses international competitiveness indicators. The study proves that Polish meat industry is competitive in confrontation with UE and it has chances to grow in the future.